مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

داکتر نوراحمد خالدی

۰۸ دسمبر ۲۰۲۲

د افغانستان اوسنی وضعیت او د ملی دیالوګ ضرورت!

پیژندنه

په تېر یوه نیمه کال کې د طالبانو د واکمنۍ پر مهال د افغانستان اقتصادي وضعیت خورا خراب شوی، کورني تولیدات کم شوي، سلګونه زره کسان بې کاره شوي، د بیو شاخص لوړ شوی، او د بلې خوا د خلکو عایدات کم شوی، د خلکو خوراکي خوندیتوب له منځه تللی چه په نتیجه کی د هیواد نیمایي نفوس په فقر او قحطۍ کې دی..

سربیره په دا په افغانستان کې د طالبانو په واکمنی د شرعي احکامو د ناقص، غیر منطقي، عامیانه او غیر عقلانی تعبیرونو له مخې د خلکو مدني حقونه په ځانګړې توګه د هېواد نیمایي نفوس، یعنې ښځې او نجونې د کار او زده کړې له حق څخه بې برخې کړي. دا سیاستونه په عملي ډول د طالبان واکمنی له مشروعیت څخه بې برخې کړي دي.

اسلامی امارت د یو متمدنی حکومت په شان د ملی مسایلو په مقابل واحد دریځ او کړنلاره نلری. کوم اساسی قانون موجود ندی او نور مدنی قوانین بی سرنوشته پاتی دی. مملکت په فرمانونو اداره کیږی او د طالبانو یو تعداد واکمن وزیران جاهلانه فرمانونه صادروی. یو یی په تیر شلو کلنو د معارف او عالی تحصیلاتو فارغان ته چی د هیواد مسلکی کدرونه دی کنځاوی کوی او هغوی بی فایده بولی، بل یی د علم زده کړه «مباح» بولی، بل یی د ښځو تعلیم فحشاً تعریفوی او دعالی تحصیلاتو وزیر یی علمی درجی د ماینونو د چاودلو د تعداد په شمیر تعینوی! په اوسنی عصر کی بی قانونه حکومتکول د منلو وړ ندی.

په پایله کې د هېواد په سلګونو زره ملي سرمایه له هېواده وتښتېدل او ډېر شمېر يې په هېواد بیکاره او بی روزګاره ژوند کوی. د بېکارۍ، د اقتصاد نشتوالی او د عوایدو کمښت د افغانستان خلک سخت. مات شوي او ویجاړ شوي او دا پروسه ورځ په ورځ ژوره کیږي.

پر دې سربیره د رژیم پر وړاندې د خلکو د نا رضایتۍ او مقاومت امکان له تصور څخه لرې نه دی. همدا اوس د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د وسله والو نښتو خبرونه اورېدل کېږي . ترهګریز فعالیتونه یو ځل بیا امنیت ته ګواښ پېښوي او د قومي او مذهبي اقلیتونو په ځانګړي ډول هزاره ګان، هندوان او سکهان، د طریقت او تصوف د خلکو په نښه کولو سره بنسټیز تعصب ته لمن وهي او د ملي وېش له خطر سره مخ کوي.

په افغانستان کې ترهګریز بریدونه دوام لري، چې طالبان يې د مخنیوي توان نه لري. په کابل کې د القاعدې د مشر ایمن الظواهري وژل کېدل له دغې نړیوالې تروریستي ډلې سره د طالبانو د همکارۍ د دوام ښودنه کوي. بلخوا پاکستان هم په افغانستان کې د ترهګرو ډلو د ځینو مشرانو شتون تایید کړی دی. په افغانستان کې د هند ضد، چین ضد، تاجکستان ضد، ازبکستان ضد، روس ضد او حتی د پاکستان ضد ترهګرو ډلو شتون د نیابتي جګړو د دوام او زموږ د خلکو د ژوند شرایط لا خرابوي. د طالبانو تحریک د خپل ماهیت او ایډیالوژیکي محدودیتونو له امله نه یوازې دا چې په سیمه کې د تروریزم او تروریستي فعالیتونو د پراختیا مخه نه شي نیولی، بلکې د سیمې د حکومتونو د سیاسي ثبات لپاره هم جدي ګواښ ګڼل کیږی.

اوسنی کړکېچن حالت سیمه ییزو سیالانو او هغو هېوادونو ته فرصت ورکوي چې په سیمه کې د خپلو ستراتیژیکو موخو د ترلاسه کولو لپاره د اسلامی امارت له بې کفایتۍ ګټه پورته کړي او د بلې نیابتي جګړې خطر لا هم په جدی ډول موجود دی.

د اوسني حالت دوام به د افغان ملت راتلونکی له جدي خطر سره مخ کړي او د معاصر تمدن د جریان د شاته کیدو، اقتصادي، تخنیکي، ټولنیز، سیاسي، فرهنګي وروسته پاتې والي او له نړیوالې ټولنې څخه د انزوا کیدو له خطر سره به مخ شي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

برسيره پر دا اوسنيو نامناسبو شرايطو د افغانانو د ملي حاکميت، ځمکنۍ بشپړتيا او ملي يووالي پر ضد عناصرو او جريانونو ته دا فرصت ورکړی، چي د هېواد د وېش لپاره ډېر بيرغونه او غوښتني پورته کړي او زموږ د هېواد بنسټونه يې له جدي ګواښ سره مخ کړي دي.

د ملی ډیالوګ ضرورت!

افغانستان د خلکو د اوسني سياسي، ټولنيز، اقتصادي او کلتوري وضعيت او د طالبانو د اسلامي امارت د رژيم د نړيوالو د نه پېژندلو له امله، افغان سياسي فعالانو ځو ايتلافونه، اتحادونه او محاذونه جوړ کړي دي. خو ښکاره ده چي هيڅ بنسټ او ايتلاف په يوازې توګه نشي کولای افغانستان او زموږ خلک له اوسني حالت څخه وژغوري. د سياسي فعالانو تر منځ د همغږۍ د نشتوالي په دوام سره به په افغانستان **کي د رجعت غوښتونکو، استبدادي واکمنی ژوند** اورد شي.

په دي تاريخي پړاو کي دا د افغانستان د ټولو بنسټونو، ايتلافونو، متحدينو او سياسي فعالانو اساسي، مهمه او جدي دنده ده چي په يوه ملي ايتلاف کي سره متحد شي، ترڅو د پرمختګ د موخو په مرکز کي د يوه مشترک ادرس او مرکز په جوړولو سره افغانستان وژغوري. ارزښتونه او ګډې کتې، د افغان ولس د کتو دفاع او په ورته وخت کي د نړيوالي ټولني لپاره د بنه او سالم شريک په توګه او د اسلامی امارت پر وړاندي د افغان ملت د ټولو طبقو د افکارو د انعکاس لپاره يوه مرجع وګرځی. نن ورځ زموږ اساسي دنده دا ده چي د ملي شخصيتونو، بنسټونو، ايتلافونو، ګوندونو او اتحادونو يوه پراخه جبهه جوړه کړو، تر يوې چترۍ لاندې خپل فعاليتونه په ملي او نړيواله کچه همغږي کړو، که نه نو دا نوښت، څنګه چي دتوماس وست او عبدالله او نور پخواني مفسدينو د تماسونو نه معلوميږی، پخوانی معامله ګر په لاس ونيسی او د ځو حکومتی څوکيو او امتيازاتو په بدل لکه پخوا په شان د هېواد له برخليک سره بيا هم سوداګري وکړي.

طالبان بايد ومنی چې د ملايانو اوسنی بی قانونه انحصاری امارت اسلامی د افغانستان خلک او جامعۀ جهانی ته د منلو وړ نده. د افغانستان ښځی چي د هېواد نيمايي نفوس دی په جامعه کی د شموليت حق لری. طالبان بايد ومنی چي د شرعي احکامو د ناقص، غير منطقي، عاميانه او غير عقلانی تعبيرونو له مخي حکومتکول د ټولنيز او د خلکو د اوسنی عصر ضرورتونه نه ترسره کيږی. هېواد اساسی قانون او نورو مدنی قوانينو ته ضرورت لری چي د خلکو د نمايندګانو لخوا تصويب شوی وی. افغانستان ځو قومي او ځو ژبه ييز هېواد دی چي ملی هويت جوړوی. دا هويت بايد په اساسی قانون کي د اتباعو مدني، ټولنيز، سياسي حقوق او مکلفيتونه په تعريف کی انعکاس ومومی. د هېواد د ستونزې د ماهيت او په تېره بيا د سيمې هېوادونو او زبرځواکونو د استخباراتي کړيو د ښکېلتيا په پام کي نيولو سره، د افغانستان د کړکېچ د هواري لپاره د افغان سياسي ډلو ترمنځ هر ډول ايتلاف بايد له نړيوالي همکاری برخمن وي. له اوسنيو ناخوالو څخه د افغانستان ژغورل نه يوازې د افغان ملت او روڼ اندو دنده ده، بلکي د نړيوالي ټولني مسووليت هم دی.

په عين وخت کی دا په طالبانو پورې اړه لري چي په افغانستان کي د ملی يووالی تامين، د خلکو مدنی او سياسی حقوقو ضمانت، د افغانستان پ پرمختګ کی د نارينه او ښځو د برخه نيولو امکانات برابرول، د بهرنيو لاسوهنو لپاره د زمينو د رامنځته کيدو مخه ونيسي، د استخباراتي نيابتي جګړو د رامنځ ته کيدو او دوام مخه ونيسي او د بيلتون غوښتونکو د زميني د رامنځ ته کيدو د مخنيوي لپاره **له نورو سياسي او مدني ډلو سره د تفاهم يوه ملي پروسه چي مونږ يی دلته «ملی ديالوګ» پروسه (National Discourse)** يادوو ترسره کړي.

د ملی ديالوګ موخې؟

- په حکومت کي د ټولني د مختلفو طبقو د ديموکراتيک ګډون تضمين کول؛
- د هيواد د ملي يووالي او ځمکنۍ بشپړتيا ساتل؛
- د اساسي قانون او مدني قوانينو حاکميت ته راستنيدل؛
- د اوسني بدمرغه حالت څخه د وطن ژغورل او د خرابيدو د خطر مخنيوی؛
- د خلکو د مدني حقونو تامين او ضمانت؛
- د هيواد ښځو او نارينه وو ته بيا د زده کړې، مطالعي او کار زميني برابرول؛
  د جنسيتي توپير پای ته رسول؛
- نړيوالي ټولني ته د افغانستان راستنېدل؛ او
- له قومي او ژبني تفرقي سره چي د دولتی نظام کمزوری مقابله کول او د بيلتون غوښتونکو دسيسو پر وړاندې مبارزه کول..

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په خير و لولئ

ملی دیالوګ څنګه پر مخ بوزو؟

د جګړې لاره زموږ لاره نه ده یوازې په بین الافغاني مذاکراتو او سیاسي مذاکراتو سره بحران ته د پای ټکی کېښودل کېدای شي او د هر اړخیزې حکومتولی په رامنځته کولو کې د هر چا ونډه به موږ عدالت ته نږدې کړي.

ملی دیالوګ دوه لارې لرې:

1. لومړی لاره د افغانستان سیاسی فعالینو، خلک او د نړیوالې ټولنې پام د امریکا او طالبانو ترمنځ د فبروری 2020 د دوحې تړون د پروسې تکمیلول دی. که څه هم د دوحې تړون په حقیقت کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت د حکومت د کمزورتیا او د طالبانو د بریا لامل شو، خو دغه تړونونه د ملګرو ملتونو د امنیت شورا له خوا تصویب شول او لا هم له طالبانو سره د نړیوالې ټولنې د اړیکو قانوني چوکاټ جوړوی. په داسې حال کې چې امریکا او متحدینو یې د دوحې د ژمنو له مخې له افغانستانه خپل ځواکونه ایستلي، خو طالبانو تر اوسه له ترهګری سره د مبارزې او د بین الافغاني خبرو له لارې د افغانستان لپاره د سیاسي حل لارې موندلو په برخه کې خپلې ژمنې نه دي عملي کړي.د طالبانو او د افغانانو د رښتیني استازو ترمنځ د خبرو اترو له لارې سیاسي جوړجاړې ته لاره هواروي. دا پروسه نیمګړې پاتې ده او باید دا پروسه بیا راژوندی شي..

د دوحې د موافقې له مخې، طالبان ژمن دي چې "د افغانستان د راتلونکي سیاسي لارې نقشې په اړه د توافق لپاره" له افغان خواوو سره بین الافغاني مذاکرات وکړي. د دغو ژمنو د عملي کولو اړتیا، په ځانګړې توګه د افغانستان د راتلونکي سیاسي نقشې په اړه له افغان ګوندونو سره د توافق اړتیا لا هم پاتې ده. د دې توافقاتو پر وړاندې د خپلو ژمنو په عملي کولو کې د طالبانو پر مراعات ټینګار باید له طالبانو سره د نړیوالې ټولنې او افغان سیاسي فعالانو د اړیکو لپاره قانوني چوکاټ جوړ کړي.

دا په طالبانو او نړیواله ټولنه پورې اړه لري چې دغو ژمنو او قانوني اسنادو ته راوګرځي او په افغانستان کې د کړکېچ او تراژیدی د ژورېدو مخه ونیسي او افغانستان د نړۍ لپاره د تروریزم او خطر په ځاله بدل نه شي.

په اوسنیو حالاتو کې هغه سیاسي فعالان چې د خلکو په رښتیني استازیتوب کولای شي، نه د تېر حکومت فاسد جهادي مشران او واکمنان، باید په دغو خبرو اترو **«ملی دیالوګ» کی** برخه واخلي.

د ملګرو ملتونو په منځګړیتوب د «افغان لوري» او طالبانو ترمنځ د خبرو موخه د ۲۰۲۰ کال د دوحې له تړون سره سم د افغانستان د راتلونکي لپاره یوې سیاسي لارې نقشې ته رسېدل دي. د دې پلان وروستی موخه به په افغانستان کې د سیاسي ثبات او دایمي سوله او د قانون حاکمیت وي.

د بین الافغاني مذاکراتو په پایله کې باید د دوو کلونو لپاره د یوه موقت حکومت د جوړیدو په اړه یوه توافق ته ورسېږي چې مشخص کارونه یې د طالبانو د وړ غړو په ګډون د ټولو ښکیلو خواوو له خوا شریک شي . د دغه حکومت جوړېدل په افغانستان کې د تېر حکومت له استعفا سره یوځای کېدلی شي. د موقت حکومت دنده دا ده چې د یوه کمیسیون له خوا چې د دولت جوړوني له کارپوهانو، تاریخ پوهانو او وکیلانو څخه جوړه وي، د اساسي قانون مسوده جوړه کړي. همدارنګه د موقت حکومت دنده به د الکترونیکي تذکرو په بشپړه توګه وېشل ، ملي ټاکنې تر سره کول او د نوي اساسي قانون د تصویب لپاره د اساسي قانون د لویې جرګې د استازو د ټاکلو په موخه ترسره کېږي.

په ورته وخت کې ګوندونه ، بیلابیل سازمانونه او مدني ټولنې به د افغانستان د اساسي قانون په اړه خپل وړاندیزونه د اساسي قانون د بیاکتنې کمېسیون ته وړاندې کړي او د اساسي قانون د لویې جرګې د جوړېدو په موخه به په ملي ټاکنو کې برخه واخلي.

پورتني پلان د تحقق لپاره که د طالبانو تحریک همکارۍ ته زړه نه ښه کوي ، نړیواله ټولنه او افغان ملت باید لاسونه سره یو کړي او لازمه همغږي او ګډې هلې ځلې وکړي چې افغان ملت د خپل برخلیک واکمن شي. د افغانستان ملت نه غواړي چې افغانستان د انسانیت د دښمنانو په لاس د وحشت او دهشت په ځاله بدل شي. په دې هدف کې نړۍ مکلفه ده چې د خپل امنیت لپاره مرسته وکړي.

د **«ملی دیالوګ»** جوړول دوهمه لار داده چې طالبانو **د ملګرو ملتونو په** نظارت د یوې لویې جرګې د جوړیدو پروګرام طرح او عملی کی چی د هیواد د پاره یو نوی اساسی قانون تصویب کری. یعنی د موقت حکومت نه پرته د یوه کمیسیون له خوا چې د دولت جوړوني له کارپوهانو، سیاسی څیری، تاریخ پوهانو او حقوق پوهانو څخه جوړه وي، د اساسي قانون مسوده جوړه کړي. همدارنګه د الکترونیکي تذکرو په بشپړه توګه وېشل تکمیل شی، ملي ټاکنې د اساسي قانون د لويې جرګې د استازو د ټاکلو په موخه ترسره کړي.

د لويې جرګې غړي د هرې ولسوالۍ او هرې ښاري سیمې د خلکو په مستقیمو رایو ټاکل کېږي او د بهرمیشتو افغانانو استازی پکی ګډون کوی.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

په اساسی قانون کی د نوی نظام ارزښتونه او اساسات

- په افغانستان کی د شرعي احکامو پیروي د ژوند د طریقي او رواجونو په توګه د خلکو د دنیا او آخرت له مکلفیتونو څخه ده؛
- د افغانستان دولت د اساسی قانون، او نورو مدنی قوانینو پر اساس اداره کیږی؛

هیڅ قانون د اسلام د دین په مغایرت نه نافذیږی؛

په افغانستان کي ملي حاکمیت په ملت پوري اړه لري چي د انتخاباتو له لاری د ولسمشر، د ملی شورا او د ناحیې، ولسوالی او ولایتی شوراګانو او د لویی جرګی داستازی د ټاکړو په پروسو عملی بنه اخلی؛

- د نظام بڼه او ماهیت، د ریاستی متمرکز او یا د صدارتی غیر متمرکز سیستمونه، او یا د دواړو ترکیب، د اساسي قانون لخوا ټاکل کیږي؛
- د افغانستان ملت له ټولو هغو کسانو څخه دی چي د افغانستان تابعیت لري . د افغانستان ملت له پښتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوڅ، پشه یي، نورستاني، اماق، عرب، قرغزي، قزلباش، ګوجر، براهوي او نورو قومونو څخه جوړ دی. د افغان کلمه د افغان ملت پر هر غړي اطلاق کیږي.
- د ولسوالیو، ښاري سیمو او ولایتونو په کچه خلک حق لري چي محلي شوراګاني وټاکي او د دې واحدونو د دولتي اداري مشري وکړي، ترڅو خلکو ته د ښه خدمتونو د وړاندې ضمانت وشی. په عین وخت کی کولو لپاره د لازمو تشکیلاتو په موجودیت کي د مرکزي حکومت لخوا ملي یووالي او ځمکنی بشپړتیا. ضمانت ډاډ ترلاسه شي..
- د افغانستان په نوی اساسي قانون کی دولت د اجراییه، مقننه او قضاییه ثلاثه مستقل قواو نه جوړیږی؛
- ملي شورا د اساسي قانون له حکمونو سره سم ولسمشر، د حکومت غړي او د حکومت پالیسی تصویب کوي؛
- د مرکزي حکومت او محلي حکومتونو اداري ارګانونه مسلکي، غیر سیاسي غیر حزبی او بی طرفه دي او د ملکي خدمتونو د قانون له مخي دولت او خلکو ته خدمت کوي.
- په قانون کي د اتباعو مدني، ټولنیز، سیاسي او حقوق او مکلفیتونه پرته کوم لري تبعیض تسجیل کیږي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په خیر و لولـئ